

Koósz István: Japáni sárkányok 2. rész

Japán akrobata csoport vendégjátéka 1868-ban a Budai Népszínházban

A korábbi bevezetést[1] követően, lássuk most már a produkciókat! A műsort Réthi Lajos említett cikkei, a napilapok beszámolóí és a Vadász és Versenylap elemző cikke[2] alapján mutatom be. Furcsának tűnhet, hogy egy alapvetően vadászattal és lóversenyzéssel foglalkozó lap közöl az előadásról cikket, de ahogy az íráshoz tartozó jegyzet mondja („Figyelmünket a tornászatra is kiterjeszteni óhajtván, ez okból adjuk e cikket”), nyitni szeretnének az embersport felé, ami a cirkuszi akrobatika és sport akkori viszonyára világít rá. A lap szerint: „Ez előadásokat legtalálóbban ’erőműtani mutatványoknak’ lehetne nevezni, nemcsak azért, mert a szereplők – a mi európai akrobatáink izgékonyságával épen ellenkezőleg – gépi nyugalommal és pontossággal hajtották végre feladataikat, hanem leginkább azért, mert mutatványaik legnagyobb része a passiv erő és egyensúlyozás hihetelenségig fokozott mértékeit mutatja fel.”[3]

A műsorban a következő konkrét produkciók szerepeltek:

1., Legyezős-lepkés szám. Az artista a közönség szeme láttára kis fehér lepkéket hajtogatott és ”legyezőjével olyan áramlatot adott a légnak, hogy a papírlépkék fölszállottak és az alakító akarata szerint szállongtak: hol fenn magasan a levegőben, hol vállaira ereszkedve, hol egymást üzve, hol leszállva egy vagy más tárgyra.”[4] Az illúzió olyan tökéletes volt, hogy aki nem látta a lepkék hajtogatását, azt hihette, élő lepkéket lát.[5] Ez a lepkés szám egyébként Japán szerte elterjedt lehetett, legalább is már 1862-ben olvasható volt magyarul ugyanennek a mutatványnak a leírása az első amerikai konzulnak, Townsend Harrisnek japán élményeiről szóló úti leveleiben.[6] Réthi Lajos hozzá teszi még: „[a]z egészben nincs semmi bűvészi, egyszerű természeti törvények megérthető alkalmazása csupán: hanem oly magas tökélyre fejtett alkalmazás, hogy az ember alig tartaná hihetőnek.”[7] Ez igaz lehet, viszont a kissé naiv vélekedése már aligha, miszerint azért tudják a keletiek ilyen tökélyre fejleszteni művészetüket, mert olyan sokan vannak, hogy nem jut mindenkinek elég foglalkozás, és sokan így tudnak csak jövedelemhez jutni, de csak akkor, ha tényleg a legjobb mesterei lesznek.[8]

2., Golyós – esernyős szám. A Kingo-Goro néven említett artista kifeszített esernyőt vett a kezébe és „különböző golyókat dobált a tetejére, s oly ügyesen mozgatta esernyőjét, hogy a golyók folyvást peregetek rajta, de le nem estek.”[9] Nemcsak golyókkal, de kis kerekkel is megcsinálta ugyanezt, sőt „[...] tojást vett elő, azt görgette kifeszített esernyőjén; végül, midőn mutatványát bevégezte szét is törte a tojást a közönség előtt, megmutatni, hogy valóban az volt.”[10]

3., Vizes csésze-egyensúlyozás. Ugyancsak a Kin-Goro néven említett artista: „[...] kis rudacskát tett az orrára, arra még kettőt állított csak úgy könnyü szerrel, és a harmadiknak a tetejébe egy vízzel telt csészét, és fejével oly helyesen igazgatta azokat, hogy a vízzel telt csésze nemcsak ki nem ömlött, de forgott folyvást, mint a perczlen. És ez nem szemfényvesztés, csak ügyesség.”[11]

4., Kötéltánc. A kötélén való egyensúlyozás nem újdonság a közönségnek, csakhogy a japán hölgy mutatványa sokkal nehezebb: „[a] hur oly vékony, hogy az ember méltán remeg attól,

hogy a gyengéd alak, ha valamiképp elbukik, két felé hull a közönség lábai elé. Hanem a japáni szép nem fél ettől, letérdel, lefekszik a huron, sőt fennálva egy japáni nadrágfélébe bujik és abban sétálgat. A mi kötél táncosaink háromöles egyensúlyozó rudjait nála egy kis napernyő pótolja, melyet oly kecsesen forgat feje felett, mintha nem is egyensúlyzóul, hanem valami láthatatlan nap ellen ótalmul használná.”[\[12\]](#)

Mint már említettük, az ecsigoi társulatok fő jellegzetessége a gyerek szereplők felléptetése volt. A leghatásosabb produkciókat éppen az ő szereplésükkel mutatták be.

5., Fakockákon való egyensúlyozás. Egy fiú a szájába kardot vesz, egy emelvényre fakockákat tesz, „[k]ezére áll, testét felemeli és átfordítja, hogy végre lábával a földet érinti és ekkor feláll. Aztán ismét visszahajol, kezeit hátrateszi és testét visszaemeli. Hanem a japáni fiú e gyakorlatot nem a földön, hanem [a] 7-8 darab egymás fölé rakott fakocka fölött, mintegy 3-4 négyszög hüvelyknyi téren viszi véghez úgy, hogy egyetlen hamis mozdulatra az egész kockaemelvény összeomlik. Ismét az egyensúly teszi tehát e gyakorlatot bámulatossá, mert az éles kard, melyet a fiú szájában tart, szemfényvesztés és csak a közönség idegeit támadja meg, hacsak talán a fiút súlyánál fogva az egyensúlyozásban nem segíti.”[\[13\]](#)

6., Egyensúlyozás különböző tárgyakkal. A legnagyobb népszerűségnek a Ha-ro-San, mint untermann és a kis Little Tomy (nem valószínű, hogy ő ne lett volna japán, bizonyára csak reklámfogásként nevezték így) által bemutatott mutatványok számítottak, ők voltak a sztárok. Három trükk-sorozatot mutattak be. Ha-ro-san lábaira először hosszú létrát tesz, a fiú bámulatos ügyességgel felmászik a létrán a fokok között átbújkálván; másodszer egy virágkosárba három létra van háromszög alakban betűzve, amire Tomy szintén felmászik és a tetején különböző kunsztokat csinál. Ha-ro-san ügyessége bámulatra méltó: „[...] úgy tudja egyensúlyozni lábával mászás közben is, mikor a szegleteken csüng is a kis fiú, hogy félre nem billen.”[\[14\]](#) Az ügyességre különösen szükség van a végső, „ziccer”, vagyis a slussz-trükknél: „[a] hanyatt fekvő Ha-ro-sannak nehéz kádat dobni oda; ő kifogja a lábával, lapdázik vele, mint mink egy almával; hol fenekén pörgeti körül, hol oldalán tartja. [...] Most jön Tom, fölmászik a Ha-ro-san lábain oldalvást nyugvó kádba, [majd] ezután nyujtanak oda rendre nyolc darab kis csöbröt; azokat rendre a nagy kád alá helyezi Ha-ro-san, úgy hogy egy hosszú oszlopot képeznek. Ez ingtag oszlop végén a nagy kád, a kádban Tom mosolyog. És nem elégszik meg ennyivel, hanem kimászik a kádból, annak szélén át a tetejére. Ime már a fejére állott. Meghül a vér a nézőben; de Tom föláll, mosolyog [...]”[\[15\]](#) A mutatványnak még ekkor sincs vége, mert egy azóta is jól bevált fogást alkalmazva, baleset látszatát keltve ér véget a szám: „[e]gyszerre csörtető robajjal kihullanak az apró csöbrök; a nagy kád és abban Tom zuhannak lefelé. Azt hinné az ember, vége a gyerekeknek, még a lent fekvő férfinak is. Pedig ő intézte az egészet; ő rugta ki a csöbröket, és oly ügyesen, hogy eközben a nagy kád oldalvásti helyzetéről fenekére fordult, és úgy esik egyenesen az ő lábára; lábával kifogja, a gyerekekkel együtt körbe pörgeti; majd felrugja újból s míg a kád messze gurul, a gyerek lábaira esik vissza s ott játszik ő azzal mint egy kis lapdával.”[\[16\]](#)

Összességében elmondható tehát, hogy „[...] a japáni sárkánytársaság működése szokatlan és bámulatra valóban érdemes”,[\[17\]](#) valamint, hogy a mutatványok „[...] művészebb, finomabb és a tökély határa megközelítő kiadásai a mi pojacaink balanceirozásának.”[\[18\]](#)

Elmondhatjuk, hogy a magyar vendégszereplés egyértelmű siker volt, a magyar közönség szívesen nézte az előadásokat és talán a japánok is szívesen tartózkodtak itt. Ezt onnan is gondolhatjuk, hogy egy kis botrány is kísértette a fellépést. A január 19-re 4 órai kezdésre hirdetett utolsó előtti előadás valahogy nem akart elkezdődni, sőt el is maradt. A 7 órai

előadást végül megtartották, de az említett és leghatásosabb szám, a csöbrös – kádas szám nélkül, mert Ha-ro-san megbetegedett. A rosszmájú közönség szerint azonban a betegség egyszerű másnaposság volt, lévén állítólag a társulat tagjai szorgalmasan látogatták a színház szomszédságában levő, és a (filoxéra előtti) híres budai borokat bőven mérő ivót. Ez igaz lehetett, legalább is a Fővárosi Lapok január 23-án a következő kis hírt közölte: „A japáni társaság igazgatóját 50 ft. büntetésre ítélte a budai kapitányság a vasárnapi botrányért, t. i. a mért a tisztelt akrobaták úgy leítették magukat és úgy összeverekedtek, hogy nem tarthatták meg az első előadást.”^[19] A többi műsorszám mindenesetre kárpótlásul szolgált.^[20]

Eltávozván Budáról a társulatnak szomorú sors jutott. Nem sokkal később Olaszországban tragikus és halálos színpadi baleset érte a társulat egy tagját. Ennek híre Magyarországra is eljutott.^[21] Japánba visszaérve pedig néhány év múlva betiltották a gyermekek ilyen akrobata mutatványokban való szerepeltetését.^[22] Az okok nem teljesen tisztázottak. Valószínűleg nem magával a gyerek szereplőkkel lehetett a probléma, hiszen cirkuszi környezetben az egész világon (Magyarországot is beleértve; hiszen a magyar cikkírók sem látnak semmi kivétlnivalót a gyerek szereplőkben, sőt, láttuk a kis Tom volt a legnagyobb sztár), megszokott dolog, hogy a vándor társulatok utánpótlását a gyakran nemcsak társulati, de családi kapcsolatban levő cirkuszi családokban születő gyerekek biztosítják. Márpedig őket már a lehető legkisebb kortól trenírozzák az artistaságra, és nyilván a nehéz akrobata mutatványoknál is előny a gyors mozgékonyosság és a kis súly. Japánban valószínűleg az lehetett a kirívó, hogy mivel nagyszámú gyerek szereplőre volt szükség, őket a társadalom alsó rétegeiből, a szegény sorsúak közül válogatták, és a betanítás során meg nem engedhető eszközökhöz nyúltak (verés, kínzásig menő kényszerítés), ami még az akkoriban ilyen iránt megengedőbb japán illetékeseknek is szemet szúrt. Felnöve maguk a gyerekek is szégyellni kezdték gyerekkori életüket és tabu témává lett az ilyen társulatok léte. Ezért Japánban is kevés a forrás róluk.^[23]

Mindenesetre az biztos, hogy éppen 150 éve Pest-Buda közönsége remekül szórakozott a „japáni sárkányok” mutatványain.

[1] http://epa.oszk.hu/01400/01461/00037/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2017_3_03.pdf

[2] Japáni sárkányok. Vadász és Versenylap. (12) 1868. 3. (január 30.) p. 42 – 44.

[3] Uo.

[4] [Réthi Lajos] Réthi L.: A japáni „sárkány-társaság” mutatványai. Vasárnapi Ujság. (15) 1868. 3. (január 19.) p. 28 – 29.

[5]– s.: A japáni sárkánysereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10. p. 26.

[6] Japán fővárosa. (Egy amerikai követ levelei után). Hölgyfutár. (13) 1862. 18. (február 11.) p. 141 – 142.

[7] [Réthi Lajos] Réthi L.: A japáni „sárkány-társaság” mutatványai. Vasárnapi Ujság. (15) 1868. 3. (január 19.) p. 28 – 29.

[8] Uo.

[9] [Réthi Lajos] Bús Székely: Pesti furcsaságok. Jó Barát (1) 1867/1868. 8. (január 16.) 252 – 254. hasáb

[10] [Réthi Lajos] Réthi L.: A japáni „sárkány-társaság” mutatványai. Vasárnapi Ujság. (15) 1868. 3. (január 19.) p. 28 – 29.

[11] [Réthi Lajos] Bús Székely: Pesti furcsaságok. Jó Barát (1) 1867/1868. 8. (január 16.) 252 – 254. hasáb

[12] Japáni sárkányok. Vadász és Versenylap. (12) 1868. 3. (január 30.) p. 42 – 44.

[13] Uo.

[14] [Réthi Lajos] Réthi L.: A japáni „sárkány-társaság” mutatványai. Vasárnapi Ujság. (15) 1868. 3. (január 19.) p. 28 – 29.

[15] Uo.

[16] Uo.

[17] Uo.

[18] Japáni sárkányok. Vadász és Versenylap. (12) 1868. 3. (január 30.) p. 42 – 44.

[19] Fővárosi Lapok. (5) 1868. január 23. p. 72.

[\[20\]](#) A japáni kötél táncosok [...] Pesti Hírlap. (19) 1868. január 21. p. 3. Érdekes, hogy ez a cikk felsorolja a szereplők nevét is: Kars-Kinak nevezi a kardos szám fiúját, Dao-Shiuja- Mac-Nosz-Ke a kötél táncos hölgy neve, sőt említ valamiféle „légbegrásos” mutatványt, előadói a To-Ra és Tasz-Sza testvérek. Sajnos erről a számról semmi közelebbit nem tudunk, más cikkek nem említik.

[\[21\]](#) Ama japáni társulatnak egyik tagja [...] Politikai Ujdonságok. (14) 1868. 9.(február 26.) p. 105.

[\[22\]](#) Umemura I. m. p. 45.

[\[23\]](#) Uo.